

1. GİRİŞ

24 Ocak kararları ve 1980’li yıllardan itibaren uygulana gelen; planlamayı, yatırımı, üretimi, sanayileşmeyi ve sosyal devlet anlayışını dışlayan özelleştirmeci politikaların yıkıcı sonuçları, son yıllarda ortaya çıkmaya başlamış, yapılmak istenenler de, daha bir netlikle görülebilir olmuştur.

1980 sonrasında ekonomik-sosyal planda kalkınmacı yatırım politikalarına son darbe vurulmuş, yatırımsız ve plansız bir ekonomik yaklaşımla ihracata dayalı ekonomik model benimsenmiş ve giderek para-finans-rant hareketlerine dayalı bir yönelime girilerek bugünlerin neo-liberal politikalarına kapı aralanmış; sanayileşme politikaları özelleştirme adımlarıyla kesintiye uğratılmıştır.

Küreselleşme sürecine uyum adı altında peş peşe gündeme gelen ve halkın ihtiyaçlarını yok sayan IMF yasaları ile eğitimden sağlığa, sosyal güvenlikden altyapıya, tarımdan yerel hizmetlere, kültürden haberleşmeye, ulaştırmadan enerjiye dek en temel sektör ve hizmetler özelleştirilerek serbest piyasa işleyişine açılmaktadır.

Emekçilere ve topluma yönelen bu piyasacı dalga, giderek kamu hizmetleri ve çalışma yaşamının bütününü kapsar hale gelmiştir. Kamu Yönetimi Temel Kanunu, Kamu Personeli Kanunu, Sosyal Güvenlik, Genel Sağlık Sigortası, Gelir İdaresi ve diğer IMF buyruk ve yasaları ile stratejik sektörlerdeki özelleştirmelere dek toplum ciddi bir saldırı ile karşı karşıyadır.

Sosyal devletin kazanımları yok edilip ülkemizin yüz akı kamu

işletmeleri SÜMERBANK, TÜGSAŞ, PETKİM, TÜPRAŞ, TEKEL, LİMANLAR, TELEKOM, THY, ERDEMİR, araç muayene istasyonları v.d. ile gündeme gelen bütün özelleştirmeler; Köy Hizmetleri ve SEKA ile SSK'ların devri ve emperyalizme bağımlılık süreçlerinin bütün sonuçları iç içe geçmiştir. Bu nedenle Türkiye toplumu, kısıkaç altına alındığı zor bir dönemden geçmektedir.

Aşırı dış ve iç borçlanma, yatırım ve istihdamı gözetmeyen ekonomi politikaları, kayıt dışı ekonomi ve özelleştirmeler ve öte yandan mühendisler dahil kamu emekçilerini esnek çalışma koşullarına uyumlaştıracak, sosyal güvencenin dışına atacak düzenlemelerin toplumsal tahribatı artıracığı, toplumda gelecek kaygı ve belirsizliğini yaygınlaştıracığı açıktır.

Kuşkusuz, bu durumun uluslararası süreç ve gelişmelerle birebir bağı bulunmaktadır.

Türkiye, sözü edilen bu gelişmelerle birlikte uluslararası sermayenin egemenliğindeki küreselleşme süreçlerine entegre edilmiştir.

Dünyada 1970 sonrasında neo-liberal politikalarla uygulanmaya başlayan özelleştirmeler, Türkiye'de de 1980 sonrasında gündeme gelmiştir. Özelleştirmeler yıllarca "kamu işletmelerinin siyasi arpalık olduğu, zarar ettiği" vb. söylemlerle meşrulaştırılarak gerçekleştirilmiştir.

Son yıllarda ise özelleştirme sürecini daha önceki gibi "kâr-zarar" muhasebesi üzerinden meşrulaştırma yoluna başvurmadan, doğrudan neo liberal politikalar kapsamında, "devlet işletmeci olmaz, devletin elindeki işletmeleri kâr da etse, zarar da etse, parayı verene satacağız" mantığı ile hareket edilmektedir.

Bu yaklaşım ve uygulamaların arkasında uluslararası sermaye çevrelerinin çıkarları ve IMF, Dünya Bankası, OECD, AB vb. kuruluşların direktifleri bulunmaktadır.

Öte yandan sermaye ve siyasal iktidar güçleri, özelleştirmelere karşı yürütülen mücadeleyi her fırsatta “ideolojik” olarak değerlendirmiştir. Oysa özelleştirmelerin altındaki “ekonomik rasyonalite” kazındığında ve hatta o “rasyonalite”nin ve özelleştirmeci dalganın bizatihi kendisinin ideolojik bir boyut ve konumdan hareketle gündeme geldiği görülmektedir.

2. KÜRESELLEŞME, EKLEMLENME SÜREÇLERİ VE ÖZELLEŞTİRME

1929 dünya ekonomik bunalımı sonrasında Keynesçi iktisadın kapitalizmin gereksinimleri doğrultusunda dile getirdiği, “liberalizm devlet müdahaleciliği ile uyumsuz değildir” şeklindeki yaklaşımı 1970’li yıllardan sonra daha fazla uygulama alanı bulmuştur.

Bu yaklaşım uyarınca, İkinci Paylaşım Savaşı sonrası dünyanın özgün sosyo-politik dengeleri ve kapitalist birikim modelleri kapsamında uygulanana gelen kamu üretim ve işletmeciliğine 1980’lerle birlikte artık bir son verilmek istenmiştir. 1970’li yılların ekonomik bunalımlarının da etkisiyle, 1980’lerden itibaren neo liberal ekonomiye böylece tam boy geçiş yapılmıştır.

1979’da İngiltere’de başlayan özelleştirmeler de tamamen neo liberal ekonomi politikaları kapsamında gündeme gelmiştir.

Kapitalizmin başından beri yaşanan küreselleşme süreçlerinin 1980 sonrası yeni aşamasında birbirleriyle iç içe iki evre yaşanmıştır. Her iki evrede gerçekleştirilen uygulamalar, kapitalizmin ve kapitalist merkezlerin gereksinimlerine göre şekillenmiş ve kamuoyunu hazırlama süreçlerini de içermiştir.

Birinci evrede ekonomik süreçler ön plana çıkmakta ve ticaretin serbestleştirilmesi, sermayenin önündeki kısıtların tamamen kaldırılarak tek tek ülkelerin uluslararası finans ağ ve organizasyonlarına eklenmesi ve bu hedeflerle uyumlu kuralsızlaştırma (de-regülasyon) yani serbest piyasa işleyişi ve özelleştirme politikaları egemen kılınmıştır. Bu evrede devlete tanınan işlev "ekonomik rasyonalite" adına küçümsenmiş ve küçültülmüştür.

İkinci evrede ise piyasayı düzenleyici bir devlet (re-regülasyon) yaklaşımı benimsenmiştir. Ancak devlete tanınan bu etkin rol, "sosyal devlet" ya da "refah devleti" dönemindeki devletin etkinliğinden farklı olarak, piyasanın kuralsız mutlak egemenliğini sağlayıcı ve uluslararası eklenme sürecini tamamlayıcı hukuksal, yasal ve kurumsal düzenlemelerle sınırlı bir düzenleyiciliğe ilişkindir. Böylece az gelişmiş ve gelişmekte olan ulusal devletlerin küresel ölçekli sermayenin "tek hukuk" sistemine dahil edilmesinde mesafe kat edilmiştir.

İşte böylece uluslararası ekonomik-politik merkezlerin güdümündeki neo liberal ekonomik politikalar ön plana çıkmakta; ticaretin serbestleştirilmesi, sermayenin önündeki kısıtların tamamen kaldırılarak tek tek ülkelerin uluslararası finans ağ

ve organizasyonlarına eklenmesi ve bu hedeflerle uyumlu kuralıılaştırma (de-regölasyon) yani serbest piyasa işleyişı ve özelleştirme politikaları egemen kılınmaktadır.

Yine bu kapsamda, Dünya Ticaret Örgütü anlaşmalarından biri olan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ile mühendislik hizmetleri dahil, enerjiden suya, sağlıktan eğitime, sosyal güvenlikten ulaşımaya kadar tüm toplumsal hizmetler uluslararası ticarete açılmaktadır.

20 yıldır ülkemizde uygulanan özelleştirmelerin arka planında bu ekonomik-politik gerçekler yatmakta ve sonuçta ülkemizin en önemli birikimleri haraç mezat satılmaktadır.

3. TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME MEVZUAT VE UYGULAMALARI

Ülkemizde 1983 yılından sonra gündeme gelen özelleştirme programı için gerekli hukuksal yapı düşe kalka ilerleyen onlarca düzenleme ile oluşturulmaya çalışıldı. 1923 sonrası kuruluş ve oturma yılları hariç tutulursa, Türkiye ekonomisinin 1947-50'lerden sonraki ikinci büyük dönemeci, neo liberal politikalar ve onunla iç içe gelişen özelleştirme ile birlikte yaşanmıştır.

Bütün Cumhuriyet dönemi iktisadi kazanımlarının sorgulanarak güçten düşürüldüğü bu politikalar, birçok anayasal ve hukuksal dirençle de karşılaştı.

Bu nedenle özelleştirmeye ilişkin anayasa, yasa, mevzuat ve uygulamalar bir yap-boz tahtasına dönüştürüldü.

Bu süreçte yapılan bütün düzenlemelere aşağıda yer verilmiştir:

- Özelleştirmelere yönelik ilk hukuksal düzenleme, 29.02.1984 tarihinde çıkarılan 2983 sayılı yasa ile yapılmıştır.
- Yine 1984 yılında, 04.12.1984 tarih ve 3092 sayılı Çay Yasası ile çay tarımı, üretimi, işlenmesi ve satışı serbest bırakılmıştır.
- Aynı tarih ve 3096 sayılı yasa ile de Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) dışında özel sektörün elektrik üretim, iletim ve dağıtım faaliyetleri yapabilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.
- İkinci ana düzenleme, 08.06.1984 tarihli 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile yapılmıştır.
- 1986 yılında çıkarılan 25.05.1986 tarih ve 3291 sayılı yasada somutlanan üçüncü düzenleme ile KİT'lerin özelleştirme kapsamına alınması ve uygulamaların yürütülmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir.

Özelleştirmeye ilişkin yetkili kuruluşlarla ilgili hükümler önceki yasal düzenlemeler yanı sıra sürekli olarak değiştirilip geliştirilmiştir.

- 28.12.1987 tarih ve 304 sayılı KHK çıkarılmış;
- Dördüncü ana düzenleme olan 09.04.1990 tarihli 412 sayılı KHK çıkarılmış;
- 06.03.1991 tarih ve 3701 sayılı yasa ile yapılan beşinci düzenleme yapılmış;
- 17.07.1991 tarih ve 437 sayılı KHK, 20.12.1991 tarih ve 470

sayılı KHK ile aynı tarihli 473 sayılı KHK ile özelleştirmeye ilişkin yasal mevzuat sürekli olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu mevzuat dışında, doğrudan özelleştirme ile ilgili olmamakla beraber birçok kanun ve kanun hükmünde kararnamede özelleştirmeye ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

- 05.05.1994 tarihli 3987 sayılı yasa ile de hükümete 3 ay süre ile özelleştirmeye ilişkin KHK çıkarma yetkisi verilmiştir.
- Yapılan bu beşinci düzenlemeyle verilen yetki ile hükümet, 30.05.1994 tarihli 530, 531 ve 532 sayılı KHK'ler ve 13.06.1994 tarih ve 546 sayılı KHK ile yeni düzenlemeler gerçekleştirmiştir.
- Ancak Anayasa Mahkemesi'nin bu KHK'leri iptal etmesi üzerine, 24.11.1994 tarih ve 4046 sayılı "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile altıncı ana düzenleme yapılmıştır.

Bu, özelleştirmeye ilişkin en kapsamlı düzenleme olarak anılmaktadır.

Bu yasa ile getirilen yeni düzenlemeler sonucunda,

- "Özelleştirme Yüksek Kurulu", "Özelleştirme İdaresi Başkanlığı" ve bir "Özelleştirme Fonu" oluşturulmuş,
- Söz konusu yasa ile özelleştirmenin kapsamı genişletilmiş, KİT'ler ile bunlara ait kurum ve payların yanı sıra, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da özelleştirilebilmesine ve yerel yönetimlerce yapılacak özelleştirmelere yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Ancak yasal mevzuata ilişkin düzenlemeler bitmemiş, Anayasa Mahkemesi'nin 4046 sayılı yasanın bazı maddelerini 31.01.1997 ve 09.04.1997 tarihli kararları ile iptali üzerine,

- İlgili yasada 4105, 4108 ve 4232 sayılı yasalar ile bazı değişiklikler yapılmıştır.

Bu arada, bazı sektörlere ilişkin mevzuatlarda sürekli özelleştirmeye ilişkin özel düzenlemeler yapılmış;

- 20.08.1993 tarih ve 509 sayılı KHK ile PTT'nin haberleşme hizmetlerinin ayrılmasına ilişkin düzenleme, 21.10.1993 tarihli Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ile karşılanmış, ancak, 10.06.1994 tarih ve 4000 sayılı yasa ile ilgili karara karşı düzenlemeler getirilmiştir.
- Anayasa Mahkemesi'nin 22.12.1994 tarihli yeni iptal kararı ise 03.05.1997 tarih ve 4107 sayılı yasa ile karşılanmıştır.
- 4000 ve 4107 sayılı yasaların bazı hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce 22.12.1994 tarih ve 28.12.1996 tarihli kararları ayrıca iptal edilmiş; buna karşı da yeni düzenlemelere başvurulmuştur.
- Aynı şekilde TEK'in özelleştirilmesine ilişkin 13.08.1993 tarih ve 513 sayılı KHK ile 3921 sayılı yasaya ekler yapılmış, TEK KİT statüsünde iki ayrı şirket olarak örgütlenmiş, bu hükümler daha sonra 22.02.1994 tarih ve 3974 sayılı yasa ile kabul edilerek 3291 sayılı yasaya eklenmiş; Anayasa Mahkemesi'nin 09.12.1994 tarihli kararı iptali üzerine ise 3921 sayılı yasa ile özelleştirme yapma olanağı ortadan kalkmıştır.

Buna karşı ise;

- “Yap-işlet-devret” modeline ilişkin 08.06.1994 tarih ve 3996 sayılı yasa ve,
- Daha sonra 16.07.1997 tarih ve 4283 sayılı “Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun” ile yerli ve yabancı sermayeye mülkiyetleri kendilerine ait olmak üzere termik santral kurma ve işletme izni verilmesi ile enerji satışına dair esas ve usuller belirlenmiştir.

Ayrıca 4046 sayılı Yasanın 10. madde ve geçici 8. maddesi gereğince “Kamu Ortaklığı Fonu’na yapılan aktarmalar hariç Özelleştirme Fonu’ndan genel bütçeye kaynak aktarılmaz” ibaresi,

- 4046 sayılı Yasanın 10. maddesi, 4568 sayılı yasayla 01.01.2001 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, “Özelleştirme Fonu’nun nakit fazlası, Hazine’nin iç ve dış ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir” şeklinde değiştirilmiş, geçici 8. maddesi ise yürürlükten kaldırılmıştır.

Özelleştirmenin ivmelendirilmesi amacıyla hazırlanan,

- 4971 sayılı “Bazı Kanunlarda ve Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” 15.05.2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece özelleştirme yönetsel ve hukuksal kolaylaştırıcılıklara kavuşturulmuştur.

24.11.1994 tarih ve 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, üzerinde yapılan birçok değişiklik ve eklerle bugünkü özelleştirmelere temel oluşturmaktadır.

Ancak özelleştirme uygulamalarında yasal düzenlemelerin yetersiz kaldığı ortaya çıkınca, Anayasal düzenlemelere de gidilmiştir.

1924 Anayasası'ndan beri bulunan “Devletleştirme”ye ilişkin Anayasal hüküm, 1982 Anayasası'nın 47. maddesinde şöyleydi:

“Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.”

47. maddenin yukarıdaki hükümleri aynen kalmak üzere, 13.08.1999 tarih ve 4446 sayılı Yasanın 1. maddesiyle eklenen hükümler ise şöyledir:

“Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzel kişilere yaptırabileceği ve devredebileceği kanunla belirlenir.”

Anayasa'nın “Devletleştirme”ye ilişkin 47. maddesinin “Devletleştirme ve özelleştirme” şeklinde değiştirilmesiyle, “özelleştirme”

kavramı anayasaya taşınmış ve 4046 sayılı Yasa daha etkin kılınmıştır.

Yine 13.08.1999 tarih ve 4446 sayılı yasa ile Anayasa'nın 125. maddesinin birinci fıkrasının sonuna;

“Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir”, hükmü eklenmiş,

Anayasa'nın 155. maddesinin ikinci fıkrası ise;

“Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir” şeklinde değiştirilmiştir.

Söz konusu düzenlemeler ile Anayasa'ya ilk kez özelleştirme kavramı girerken,

- Kamu hizmetlerinin “özel sözleşmeler”le yaptırılabilmesine ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden kaynaklanabilecek uyuşmazlıkların, uluslararası tahkim yoluyla çözülmesine olanak sağlanmış,
- Danıştay'ın görevleri arasında bulunan imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerindeki “inceleme” yetkisi, “görüş bildirme”ye dönüştürülmüştür.

Bu kapsamda;

- 22.12.1999 tarih ve 23914 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4493 sayılı yasa ile "Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında"ki 3996 sayılı Yasada değişiklik yapılarak, Yasa kapsamı "enerji, iletim, iletim, dağıtım ve ticareti" faaliyetleri de dahil edilmek suretiyle genişletilmiş,
- Ayrıca "YPK'ca belirlenen İdare ile sermaye şirketi veya yabancı şirket arasında yapılacak sözleşme, özel hukuk hükümlerine tabidir" hükmü getirilerek, Yasa kapsamındaki yatırım ve hizmetlerin, özel hukuk sözleşmeleri çerçevesinde yaptırılacağı belirtilmiştir.
- 21.12.1999 tarih ve 23913 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4492 sayılı Yasa ile "Danıştay Kanunu ve İdari Yargılama Usulü Kanunu"nun bazı maddelerinde değişikliğe gidilerek, Danıştay'ın kamu hizmeti, imtiyaz sözleşmelerindeki inceleme yetkisi, tahkim yolu öngörülmeleyen sözleşmelerle sınırlanmıştır.

Ayrıca 22.01.2000 tarihinde 4501 sayılı "Kamu Hizmetleri ile ilgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun" yürürlüğe konularak,

- Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz sözleşmelerinde, bu sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesi durumunda, taraflarca sözleşme yapılırken uyulması gereken usul ve esaslar belirlenmiştir.

- Bu yasa ayrıca, mevcut imtiyaz sözleşmelerinden özel hukuk statüsüne geçmek isteyenlerin veya imtiyaz statüsü ile devam edip uyuşmazlıkların çözümü için tahkim yolunu kabul etmek isteyenlerin bu taleplerinin Bakanlar Kurulunca değerlendirileceğini hükme bağlanmıştır.

Özelleştirme uygulamaları, halen mevcut mevzuat çerçevesinde, Özelleştirme İdaresi, Enerji Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı olmak üzere üç ana kurum tarafından yürütülmektedir:

- Özelleştirme İdaresi, 4046 sayılı Kanun çerçevesinde, KİT, KİT statüsünde olmayan ve hisselerinin çoğunluğu devlete ait iştirakler, Hazine'ye ait paylar, genel ve katma bütçeli idarelerin doğrudan hizmeti ile ilgili olmayan varlıkların özelleştirilmesi uygulamalarını gerçekleştirmektedir.
- Enerji Bakanlığı, 3096 sayılı Kanun çerçevesinde, elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı ile ilgili olan özelleştirme uygulamalarını gerçekleştirmektedir.
- Ulaştırma Bakanlığı, 406 sayılı Telefon ve Telgraf Kanunu'na ek olarak çıkarılan 4161 sayılı Kanun çerçevesinde, TÜRKTELEKOM ve GSM Hatlarının özelleştirme işlemlerini gerçekleştirmektedir. Bu özelleştirme işlemleri "bağımsız" olduğu iddia edilen bir komisyon tarafından yürütülmektedir. Ulaştırma Bakanlığı ve ÖİB ise mali işlerden sorumludur. Komisyonların giderleri de Özelleştirme Fonu'ndan karşılanmaktadır.

Bu değişikliklerden sonraki özelleştirme uygulamalarını hukuksal eğretiliklerinden arındırma dışında bir işlevi olmayan Anayasa

Mahkemesi'nin kararlarından daha çok Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi/KİGEM'in değerli hukuki çabalarını burada ayrıca anmakta yarar gördüğümüzü belirtmeliyiz.

Ancak bütün bu değişiklikler de yetmemiş ve özelleştirmelerin karşılaştığı hukuksal engelleri aşmak amacıyla,

- 4046 sayılı Yasada yeni değişiklikler yapılmıştır. 5398 sayılı "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", 21.07.2005 tarih ve 25882 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.
- Bu Yasa ile mevcut özelleştirme uygulamalarında (TELEKOM, Araç Muayene İstasyonları/Hizmeti, elektrik dağıtım v.b.), yaşanan hukuksal sıkıntıları aşmak için 30 maddelik kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır.

Böylece Cumhuriyetten bugüne kadar ülke ekonomisine çok önemli katkıları olan kamu kurum ve kuruluşları ile KİT'ler ve kamu hizmetleri birer birer yerli ve yabancı tekellere açılmıştır. Siyasal iktidarların madencilikten enerjiye, iletişimden, ulaşım, eğitimden, sağlığa, yerel yönetimlerden hizmet sektörüne dek birçok alanın talan edilmesi yönünde uluslararası tekellerin ve temsilcilerinin isteklerine cevap vermeye çalıştığı bu süreçte sanayileşmeden, dolayısıyla bağımsızlıktan bir kez daha vazgeçilmiştir.

Ancak şu hususlar açıktır ki, özelleştirmelerde özelleştirmeye ilişkin kanun kapsamı dışına çıkılmakta, yargı kararları uygulanmamakta ve yasalar sürekli bozulmaktadır.

Özelleştirmeler; birden fazla İdarenin, birden fazla idari işlemlerle gerçekleşen bir süreci gerektirmektedir. Özelleştirme sürecinde tesis edilen idari işlemlere karşı açılan davalarda, bu süreçte yürütülen idari işlemlerin hukuksal yerindeligi kamu adına denetlenmektedir. Kamu İdarelerinin tesis ettikleri işlemlerin dava konusu yapılarak idari yargı denetimine tabi tutulması halinde, bu denetimin sonuçlandırılmasının beklenmesi "Sorumlu İdare İlkesi"nin bir gereğidir. Kamu İdaresinin yargı sonucunu beklemesi, aynı zamanda tesis ettiği işlemlerin yerindeligiine duyduğu güvenin bir göstergesi olacaktır.

İdari yargı denetimi, idarenin yürütme fonksiyonunu gereği gibi yerine getirmesi önünde bir engel değil, aksine yürütme fonksiyonunun gereği gibi yerine getirilmesinin sağlanmasına hizmet etmektedir. Oysaki özelleştirmelere karşı açılan davalarda; kamu adına yapılan yargı denetiminin sonucu beklenmeden, tesis edilen işlemlerin yerindeligi yargı kararıyla saptanmadan, yangından mal kaçırıcısına devir işlemleri gerçekleştirilmektedir. Sorumlu İdare İlkesine aykırı olan bu tutum; işlemin yerinde olmadığına ilişkin yargı kararları verilmesiyle, hukuksal sorunları da beraberinde getirmektedir.

Çok yakın bir zamanda; TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesine karşı açılan davanın sonucu beklenmeden devir işleminin gerçekleştirildiği, ancak yargıdan yürütmenin durdurulmasına ilişkin bir karar çıktığı herkesçe bilinmektedir. Üstelik "devir işleminin yapılmış olmasının, yargı kararının uygulanmasını imkansız kıldığı" yönünde kamuoyuna yanıltıcı bilgiler de verilmiştir. Ancak bilinmelidir ki bir hukuk devletinde; yargı kararlarının İdarenin işlemleriyle hükümsüz kılınması mümkün olmayıp, İdarenin işlemleri yargı kararlarıyla hükümsüz kılınabilir.

4. ÖZELLEŞTİRMEYE EŞLİK EDEN SÖYLEM VE GEREKÇELER

Söz konusu özelleştirmeler, “ekonomide verimlilik artışı ve kamu giderlerinde azalma sağlamak” gerekçeleri eşliğinde duyurulmuştur.

Bütün siyasi iktidarlarca “kamu kaynaklarının yetersizliği vb.” gerekçelerle, Dünya Bankası, IMF ve bugün AB politikaları doğrultusunda “yatırımların kamu tarafından değil, özel sektör aracılığıyla yapılması” yaklaşımı egemen olmuştur.

Bugüne kadar ülke kaynaklarını bir avuç çıkar çevresine pazarlayan siyasi anlayışlar, yapılan özelleştirmelerle kamusal hizmet alanlarının yok olduğunu ısrarla örtmeye çalışmaktadırlar. Yabancı sermayenin gelmesinin koşulunun kamunun etki ve hacminin küçültmesinden geçtiğini savunanlar Türkiye’nin ulusal ve toplumsal kılcal damarlarını kesmektedirler. Çünkü özelleştirme tamamen ekonominin liberalleşmesine dayalı ekonomik ve ideolojik bir karşı saldırıdır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nın 1998 yılında yayımladığı bir yayında, özelleştirme şöyle çerçevelendirilmektedir: *“Özelleştirmenin ana felsefesi, devletin, asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesidir.”* Burada yalnızca adalet ve güvenlik mekanizmaları devlete bırakılmakta, yararçı bir yaklaşımla *“özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımları”* yani özel sektör için başlangıçta *“rantabl”* olmayan temel yatırımlar devlete bırakılmakta, ancak altyapısı

tamamlanmış kuruluşlar da dahil olmak üzere ekonominin tamamının özel sektöre bırakılması amaçlanmaktadır.

Yine aynı ÖİB yayınında özelleştirmeye ilişkin oldukça geniş gerekçelendirmeler bulunmaktadır. Biz burada en geniş gerekçelendirme üzerine yorumda bulunmanın daha yararlı olacağını düşünüyoruz. Önce gerekçeleri aynen aktaralım:

1. *“Pazar güçlerinin ekonomiyi harekete geçirmesine imkan verilmesi,*
2. *Verimliliğin ve randımanın artırılması,*
3. *Malların ve hizmetlerin kalite, miktar ve çeşitliliğinin artırılması,*
4. *Halka açık şirketlerin teşvik edilmesi,*
5. *Sermaye piyasalarının geliştirilmesinin hızlandırılması,*
6. *Hazinenin KİT'lere sağladığı mali desteğin asgariye indirilmesi,*
7. *KİT'ler tarafından uygulanan tekelci fiyatlandırma ve dolaylı vergilendirmenin azaltılması,*
8. *Kamu görevlilerinin politika ve yönetmelik konularında çalışmalarına izin verilmesi,*
9. *Modern teknoloji ve yönetim tekniklerinin cezbedilmesi,*
10. *Çalışanlara hisse senedi vermek suretiyle iş verimliliğinin artırılması,*
11. *Kamu ve özel sektör kuruluşları arasındaki dengenin değiştirilmesi,*

12. *Yabancı yatırımlarla uluslararası ekonomik ve politik bağların kuvvetlendirilmesi,*
13. *Mevcut sermaye yatırımlarındaki iç kârlılığın artırılması ve*
14. *Devlete gelir sağlanması.”*

Bu gerekçelerin ardından şöyle denmektedir:

“(…) Bu amaç dizininde de gerçekçi bir yaklaşımla, ekonomik etkinliğin artırılması amacının ön sıralarda, bütçeye gelir sağlanması amacının ise son sırada yer aldığı görülmektedir.”

Ön sıralardaki gerekçeler şimdilik bir yana, kamuoyundaki aktüel gerekçelerin başında gelen, “devlete gelir sağlanması”nın “gerçekçi bir yaklaşımla” son sıralarda dile getirilmesi gerçekten anlamlıdır. Zira bu husus bir amaç olarak değil, demagojik olarak kamuoyuna karşı anlamlandırılmış, uygulama ve sonuçları itibarıyla gerçekten de son sırada yer almıştır.

Yukarıdaki 14 maddenin kısa bir çözümlemesini yapmak gerekirse;

- 1, 5, 6, 7, 11 ve 12. maddelerin her birinin ayrıca çözümlenebilir doğrudan sınıfsal amaç taşıdığı,
- 2, 13 ve 14. maddelerin tamamen birer demagoji olduğu,
- 3. maddenin yine demagojik bir “hizmet ve kalite” artırımı söylemi eşliğinde tüketim ve ticareti hızlandırıcı bir içerik taşıdığı,
- 4. maddenin sermayenin etkinlik olarak yayılması ve küçük tasarrufları toplayarak yutmasını,

- 10. maddenin de benzer bir içerik yanı sıra çalışanların “kârlılık” ve “kazanç” motifleri altında işinin kölesi kılınmasını,
- 8. maddenin bürokrasinin piyasanın gereksindiği politika ve yönetmeliklerin hazırlanmasında daha etkin konuma getirilerek “özel düzenleyici kurumlar” ve “yönetişim” gereklerince özel sektörün hizmet ve mantalitesine esir edilen yeni tip kamu örgütlenmesi kanalıyla doğrudan piyasa ve sermayenin emrine verilmesine,
- 9. maddenin KİT'lere karşı bir demagoji olması yanı sıra teknoloji ve yönetim tekniklerinin özel ellerde toplanması cezbedilerek kamu kesimi üstünde bir otorite haline gelmesi amaçlanmaktadır.

Kısacası planlı, karma ve sosyal ekonomik modellere karşı piyasanın düzenleyiciliğine yönelik özsel amaçlar güdülmekte ve bu yönde ideolojik bir tuzak örülmeye çalışılmaktadır.

ÖİB yayını son zamanlarda yenilenip güncellenmiş ve özelleştirmenin nihai amacına ilişkin artık tam bir açıklık sergilenmiştir. İzleyelim:

“Özelleştirmenin temel amacı nihai olarak, devletin ekonomide işletmecilik alanından tümüyle çekilmesini sağlamaktır.”

Burada sermayenin devleti tamamen dışlayan yeni bir politikaya, daha açık bir şekilde yöneldiği gözlenmektedir.

Söz konusu politikanın kamu kesimini dışlamanın ardından oluşturduğu diğer ayaklar ise “borsa ve sermaye piyasalarını geliştirmek” olarak öngörülmektedir. Bunun içinse,

“Şirketlerin yalnızca bankacılık sektörüne bağlı olmadan hisse senedi, tahvil veya bono ihracı yoluyla kaynak temin edebilmeleri” ve “tasarrufların daha büyük bir kısmının mali piyasalara yönlendirilmesi ve bu suretle oluşan fonların sermaye piyasasına akışına imkan verecek bir ekonomik yapının oluşturulması”

amaçlanmaktadır.

Kısacası birikim yöntemi olarak yalnızca sermaye hareketlerinin özgürlüğü içindeki kaynak temini ile spekülatif dolaşımına dayanılmaktadır.

Böylece “özelleştirme uygulamaları ile bir yandan mali piyasalara ve dolayısıyla sermaye piyasalarına yönelmeyen yerli ve yabancı tasarrufları bu piyasalara yönlendirerek yeni kaynaklar yaratılması” amaçlanmakta; diğer yandan da “kamu kesiminin fonlar üzerindeki talebi nedeniyle sıkışan mali piyasa üzerindeki olumsuz baskının engellenmesi hedeflenmektedir”.

Özet şudur: Kamusal ve toplumsal yaşamın kaynak gereksinimi ve kamu kesiminin kamusal fonlar üzerindeki talepleri sermayeyi ilgilendirmez, her şey özel sektör içindir.

Son olarak bir demagojiye daha değinmek gerekmektedir. Verimli ve kârlı kuruluşların özelleştirilmesinin, özelleştirme amacına ve mevzuatına uygun olmadığı bilincinde olanların önüne; “kamunun, ekonomide en fazla pay sahibi olduğu ülkenin Türkiye olduğu, bunun da ekonomiyi olumsuz etkilediği” iddiasıyla gelinmektedir.

Oysa bu iddia da gerçeği yansıtmamaktadır.

Ekonomik hayat içinde devletin payı;

- Amerika'da % 32,3,
- Almanya'da % 49,0,
- Avustralya'da % 51,7,
- Belçika'da % 54,3,
- Fransa'da % 54,25,
- Hollanda'da % 49,9,
- İngiltere'de % 41,
- İspanya'da % 42,2,
- İsveç'te % 62,3,
- İsviçre'de % 48,8,
- İtalya'da % 50,2,
- Japonya'da % 35,
- Kanada'da % 42,3,
- Norveç'te % 43,6 oranında olduğu,
- Devletin ekonomik hayat içindeki payının diğer gelişmiş ülkelere göre çok fazla olduğu iddia edilen ülkemizde ise bu oranın % 26,6 olduğu

tespit edilmiştir.*

* Kaynak: IMF-Economic Outlook-June 1998. 2. OECD-Analytical Databank

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, ülkelerin ekonomik gelişmelerinin, kamunun ekonomik hayattaki payının azaltılmasına bağlı olmadığı ortadadır. Öyle olsa idi ABD, İngiltere, Fransa, Almanya v.b. gelişmiş ülkelerde, devletin ekonomik hayattaki kamu payının oldukça az olması gerekirdi.

5. ÖZELLEŞTİRME YÖNTEMLERİ

Özelleştirmelerin ülke ekonomisine çok önemli katkıları olan kamu kurum ve kuruluşları ile KİT'leri, stratejik sektör ve kuruluşları kapsadığı bilinmektedir.

Kamuoyu yanılgıya düşürülerek, özelleştirme oldu-bittiye getirilmeye ve özelleştirme lehine psikolojik bir atmosfer oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Hatırlanacağı üzere sermaye güçleri 12 Eylül'ü, "Bundan sonra biz güleceğiz" sözü ile karışlamışlardı. Zira 12 Eylül ile birlikte toplu sözleşme düzeni ilga edilmiş; ihracata dayalı ekonomik model ile yolsuzlukların önü açılmış; finans-para-getirim (rant) politikaları yatırımların önüne geçirilmiş; sanayileşme ve kamu işletmeciliği birikimleri özelleştirme furyasıyla talan edilmeye başlanmış; neo liberal politikalara geçiş yapılmış; Türkiye böylece uluslararası sermayenin egemenliğindeki küreselleşme süreçlerine bütünleştirilmiştir.

Kamu hizmetlerinin, sosyal devlet politikalarının terk edildiği, özelleştirme, hizmetlerin yerelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi ile

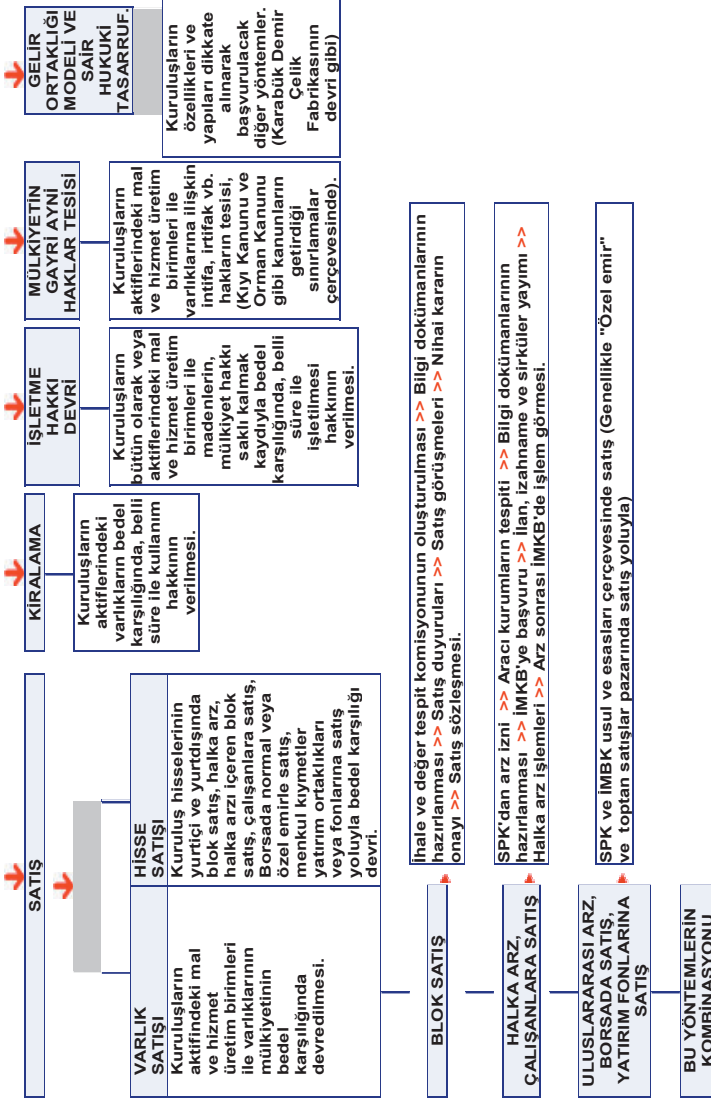
esnek (kuralsız) üretim ve istihdam gibi yeni liberal politikalar ekonomik-sosyal yaşamımızın her alanını etkilemektedir.

İşte bu politikalar bütününe içinde anlaşılan özelleştirmeleri şimdi somut olarak irdeleyebiliriz.

Özelleştirmelerde en çok “blok satış” yöntemine başvurulmuştur. Hasıla potansiyeli fazla olan özelleştirmelerde “imtiyaz devri”ne de yönelinmiştir. “Uluslararası arz”, “İMKB’de satış”, “varlık satışı” veya “bedelli devir”, başvuru diğer yollardır. Bu arada, “halka arz” satışlarında, TÜPRAŞ örneğinde olduğu gibi gizlice ve ilgili yasaya aykırı olarak, yabancı sermayeye hisse devri yapıldığı da görülmüştür.

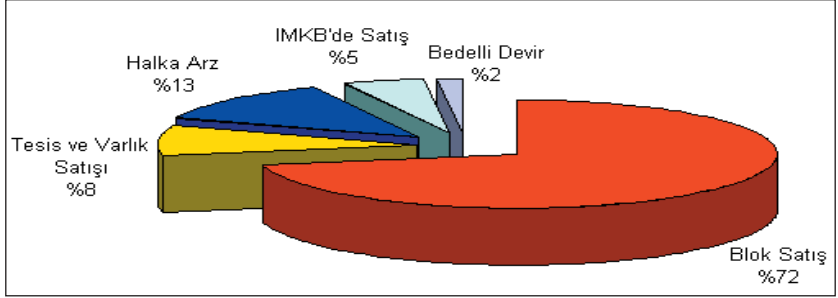
Aşağıda Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nın resmi satış yöntemleri gösterilmektedir.

ÖZELLEŞTİRME YÖNTEMLERİ

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Yöntemler İtibarıyla Özelleştirme İşlemleri

Kaynak: Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Bu arada 1990'ların ortasından özellikle de 2000'lerden itibaren, özelleştirme programına uygun olarak KİT'lerin nihai tasfiyesi amacıyla başka yöntemlere de başvurulduğunu belirtmek gerekir.

Bunlar:

- Teknik ve fiziksel yıpranmanın net varlık yapılarını aşındırarak çöktüğü girişimlerin sembolik fiyatlarla satılması;
- Bazı KİT'lerin en üretken kesim veya varlıklarının satışı geri kalan kesimlerinin ise çürümeye terk edilmesi,
- İşletmelerin kötürum kılınması,
- Yabancı sermaye kuruluşlarıyla rekabette ince oyunlara başvurulması,
- Kuralsızlaştırma politikaları,
- Toplum nezdinde bazı KİT'lerin gözden düşürülmesi, v.b. yöntemlerdir.

6. ÖZELLEŞTİRMENİN İLK EVRESİ

Türkiye'deki özelleştirme sürecini genel hatlarıyla iki evreye ayırmak olanaklıdır. İlki 1980'lerden başlamakta, ikincisi ise stratejik sektörlerle yönelinen bugünkü evredir.

1980'lerin başlarında Türkiye'deki iş çevrelerinin özelleştirmeye ilişkin tutumları ilginçtir. 1982 anayasasının hazırlanmasında aktif rol üstlenen bu çevrelerin gündeminde henüz özelleştirme bulunmuyordu. Dönemin TÜSİAD Başkanı Ali Koçman, "Bizim KİT'lerin mülkiyeti üzerinde bir talebimiz yoktur" diyordu.

1982 Anayasasının 47. maddesi ise daha önce değindiğimiz üzere "Devletleştirme"ye ilişkin ve konu ancak 1980'lerin ortalarından itibaren Türkiye'nin gündemine bütün sıcaklığıyla girmesi üzerine, 47. madde 13.09.1999 tarihinde "Devletleştirme ve özelleştirme" olarak değiştirilmiştir.

1980'li yıllardaki özelleştirme satışları bu açıdan bir yekûn oluşturmayıp, 0,3 milyar dolar çevresinde kalmıştır. Bu yılların egemen söylemi, "etkinlik amacı ile özelleştirme" idi.

1990'lı yıllar ise oldukça etkin ve yoğun ideolojik koşullandırma kampanyaları eşliğinde geçti. Önce "etkinlik amacı ile özelleştirme", sonra "özelleştirme artı yeniden yapılandırma" söylemi ve nihayet "kamu açıklarını kapatma amaçlı özelleştirme" demagojisi devreye sokuldu.

Medyanın aktif desteğiyle koşullandırma öylesine etkin oldu ki,

konu hakkında hiçbir fikri olmayan sokaktaki insanlar da “devletin hantallığından”, “KİT’lerin özelleştirilmesinin yararları”ndan söz eder oldular.

1994 yılında, dönemin Başbakanı Tansu Çiller’in şu sözleri sözü edilen demagojik propagandalara bir örnek oluşturmaktadır:

“Önümüzdeki altı yıl içinde özelleştirmeden elde edilecek kırk milyar dolar sayesinde, bir milyon iki yüz bin kişiye yeni iş kapısı açılacak; 511.800 kadın müteşebbise kişi başına 80 milyon TL’lik risk sermayesi verilecek; kamunun borçlanma gereği her yıl yüzde 1,5 azalacak; 2001’e kadar tarımda kişi başına sübvansiyon 48,5 dolardan 117 dolara çıkacak...”

Oysa bırakalım Çiller’in “altı yılı”nı ve vaatlerini, 1985’ten bu yana 21 yılda özelleştirmenin toplam geliri 21,9 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Uluslararası danışman firmalara ödenen yüksek hizmet bedelleriyle, özelleştirmenin gelir ve giderlerinin başa baş olduğu da kamuoyunca bilinmektedir.

Öte yandan 1980 sonrası süreçte yatırımlara ayrılan pay % 6’lara gerilemiştir. Türkiye Cumhuriyet tarihinin yatırımlara en az pay ayrılan yıllarını yaşamaktadır. Özelleştirmelerin başlamasının ardından yatırımlardaki azalma % 75 gibi büyük bir orana ulaşmıştır.

Özelleştirmeler, bu temel gösterge ve gerçeklerden hareketle değerlendirilmelidir.

7. İKİNCİ EVRE: STRATEJİK SEKTÖR VE KURULUŞLARIN ÖZELLEŞTİRİLMESİ VE BAZI SEKTÖREL ÖRNEKLEMELER

Ülkemizdeki özelleştirmelerin ikinci evresi 2000’li yıllarda başlamış, 2004-2005’te ise uygulamada belirli bir hız ve yoğunlaşma görülmüştür.

Halkın ödediği vergilerle kurulan ve her biri ülkemizin en önemli kurumları olan Denizcilik İşletmeleri ve Limanlar, TEKEL, ETİ ALÜMİNYUM, PETKİM, TÜPRAŞ, TEDAŞ, EÜAŞ, TCDD, THY ve TELEKOM başta olmak üzere birçok stratejik kurum ve KİT, özelleştirme saldırılarıyla yüz yüze kalmıştır. Bu kurumların yaptığı hizmetler halkın tamamını ilgilendirirken, yarattıkları istihdamın önemi ve oluşan katma değer bütçeye katkısı herkesçe bilinmesine karşın, ülke ekonomisine büyük katkısı olan bu kurumlar özel sermayeye kâr üstüne kâr sağlamak için haraç-mezat satılmıştır, satılmaktadır.

Stratejik kuruluşların özelleştirilmesi ile artan dışa bağımlılık süreçleri, Türkiye’nin ulusal ekonomisini yönlendirme ve sosyo-ekonomik gereksinimlerine göre düzenleme yapabilmesi, kendi öncelik ve özlemlerini dile getirme ve gerçekleştirme olanaklarının giderek ortadan kaldırılması sonucunu getirecektir.

Aşağıda stratejik sektör ve kuruluşların özelleştirilmesinden yalnızca bazı örnekler verilerek bu sakıncalara işaret edilmeye çalışılacaktır.

7.1. Eti Alüminyum

ETİ/SEYDİŞEHİR ALÜMİNYUM'un özelleştirilmesi de söz konusu stratejik bağlama oturmaktadır. Zira alüminyum, mevcut değerinin, yani uzay ve savunma sanayi yanı sıra tekstil, kimya, otomotiv, inşaat gibi çok önemli sektörlerdeki mevcut kullanımının ötesinde bor madeni ile bulunduğu stratejik bir yeni alışımın, "milyenüm metili"nin bileşeni olacaktır. Bor rezervimizin dünya rezervinin % 70'ini oluşturduğu düşünülünce, alüminyum özelleştirmesinin sözünü ettiğimiz stratejik konumu daha iyi anlaşılacaktır.

Bugüne kadar özelleştirme programı kapsamında, madencilik sektöründe, ETİ GÜMÜŞ, ETİ KROM, ETİ ELEKTROMETALURJİ, ETİ BAKIR, DİV-HAN ve ETİ ALÜMİNYUM "blok satış" yöntemiyle özelleştirildi. KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ, YENİ ÇELTEK KÖMÜR VE MADENCİLİK VE KÖMÜR İŞLETMELERİ ise özelleştirme programında bulunmaktadır. Ancak maden sektöründe bugüne değin yapılan özelleştirme ve özelleştirmeye alt yapı oluşturan ticarileştirme, şirketleştirme ve sektörel bölme yöntemleri sonucunda sektörün küçülme yönünde eğri çizdiği görülmektedir.

Türkiye'de birincil Alüminyum üreten tek kuruluş olan ETİ/SEYDİŞEHİR ALÜMİNYUM A.Ş., 1999 yılında özelleştirme kapsamına alınmış, 2000 yılında kapsamdan çıkarılmış, 2003 Eylül ayında ise yeniden özelleştirme kapsamına alınmıştır. Oymapınar Elektrik Santralinin 2003 Ağustos'unda ETİ Alüminyum A.Ş.'ye bağlanmasıyla maliyet sorunu önemli ölçüde ortadan kalkan, ürün kalitesi ve pazar yönünden en verimli dönemini yaşayan ve tam kapasitenin üzerinde çalışan Seydişehir Alüminyum Tesisleri 2004 yılında 26,5 milyon dolar kâr ettiği halde Oymapınar

Barajı ile birlikte özelleştirilmek üzere satılmıştır. Oysa yapılacak yatırımlarla Seydişehir Alüminyum'un ülkemiz sanayisinin en yüksek katma değer yaratan kuruluşlarından biri olması pekala mümkünken, bu kuruluş 2005 yılında özelleştirilmiştir. Satın alan kuruluşa alüminyum tesislerinin yanı sıra Oymapınar barajı da hediye edilmiştir.

7.2. Demir Çelik Sektörü ve ERDEMİR

1980'li yıllardan itibaren uygulana gelen, planlamayı, yatırımı, üretimi, sanayileşmeyi ve sosyal devlet anlayışını dışlayan özelleştirmeci küresel politikaların yıkıcı sonuçları demir çelik sektöründe de yaşanmaktadır.

Bu süreçte kamu işletmeciliğini bitirmek adına, entegre demir çelik tesislerimize bakım, yenileme ve kapasite artırma yatırımları yapılmayarak bu tesisler bilinçli bir şekilde zarar ettirilmiştir. Kalkınmada sürekliliğin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması için demir cevheri ihtiyacının öncelikle ülke kaynaklarından karşılanması gerekliliği göz ardı edilmiş, demir cevheri arama faaliyetlerinden vazgeçilmiştir. Türkiye demir cevheri rezervleri 10 yıl içinde tükenebilecek konuma getirilmiştir.

Özellikle Divriği, Hekimhan ve Attepe'de 20 yıllık ihtiyacımızı karşılayabilecek demir rezervimiz bulunmasına rağmen yurtdışından demir cevheri ithal edilmektedir. 1980 sonrası Devlet Planlama Teşkilatı'nın plan hedeflerine uymayan yatırım teşvikleriyle, uzun ürünlerde iç tüketimin üstünde bir kapasite yaratılırken, yassı ürünlerde ise planlamanın ve dünya ölçeklerinin

çok gerisinde kalınmıştır. Yassı çelik mamul üretiminin toplam üretime oranı dünyada % 47 iken Türkiye’de % 18’dir. Plansız yatırım ve teşvik politikaları sonucu ülkemizin uzun ürün üretimi iç tüketimin iki katına ulaşmıştır.

Demir çelik sektörü; bir taraftan ülkenin iç tüketim açığını yassı ürün ithal ederek karşılarken, diğer taraftan uzun ürünü üretebilmek için hurda demir ithal edilmektedir. Her iki durumda da sektör dışa bağımlı hale getirilmiştir. Türkiye ithal ettiği hurda demir ile dünya sıralamasında birinci sıradadır. Sektörde uzun ürün fazlalığına rağmen yurtdışından dumpingli fiyatlarla uzun ürün ve kütük ithalatına izin verilmektedir.

Bu yapısal çarpıklığın en önemli nedeni IMF ve Dünya Bankası’nın direktifleriyle uygulanan özelleştirme ve serbestleştirme politikalarıdır.

Bu politikalarla ülkemizin en büyük KİT’lerinden olan TDÇİ işlevsiz kılınmış, KARDEMİR, İSDEMİR ve DİVHAN gibi kuruluşlar gözden çıkarılmıştır. 1995 yılında KARDEMİR özelleştirilmiş, İSDEMİR üretimin yassı ürüne dönüştürülmesi kaydıyla ERDEMİR’e devredilmiş, DİVHAN ise özelleştirme kapsamında ERDEMİR’e satılmıştır.

Karabük, İskenderun, Divriği ve Hekimhan’da yerleşimin ve sanayinin tamamı demir çelik sanayiine endekli iken, bu yerleşkelerimiz zaman içinde kendi kaderlerine terk edilmiştir.

ERDEMİR, ülke sanayisinin temel hammaddelerinden olan demir-çelik ihtiyacının karşılanmasında dışa bağımlılığı ortadan

kaldırarak, kendi kendine yeter hale gelebilmek amacıyla kurulmuştur. Bu nedenle, ERDEMİR'in kuruluş amacını herhangi bir üretim ve herhangi bir ticari kazanç elde etmek gibi dar bir çerçeveye sınırlamak mümkün değildir.

15 Mayıs 1965 tarihinde üretime başlamasıyla birlikte ERDEMİR, her geçen gün kapasitesini daha da artırmış, bugün itibariyle çelik üreticisi 15 AB üyesi ülke arasında 8. sırada, dünyada 48.sırada yer alan, 2004 yılını rekor üretimle kapatan, köklü üretim kültürü, ileri teknolojik yapısı, dünya çapında ürün kalitesiyle, karlılığı ve verimiyle göz kamaştıran, önümüzdeki 3-5 yıl içindeki yatırım hedefleriyle Avrupa'nın en üst sırasında yer almaya aday, hale gelmiştir. ERDEMİR, ülke sanayisinin bütünü üzerinde belirleyici konumu bulunan stratejik bir kuruluştur.

9 yan kuruluşu, 15.000 çalışanı, 2003'te kâr artış oranı % 90, 2004'te 3,2 milyar dolar satış geliri ve 463 milyon dolar kârı bulunan ERDEMİR'in piyasadaki gerçek değerinin altındaki bir bedelle satılması, dile getirdiğimiz temel savları doğrulayıcı niteliktedir.

ERDEMİR'deki kamu payının blok olarak satış suretiyle özelleştirilmesine ilişkin 04.10.2005 tarihinde yapılan ihaleyi; 2.770.000.000 ABD Doları bedelle en yüksek teklifi veren Ordu Yardımlaşma Kurumu-OYAK'ın kazandığı açıklanmış, bu ihale ÖYK kararıyla da onaylanmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki; söz konusu ihalenin OYAK tarafından kazanılmış olması, ERDEMİR'deki kamu payının özelleştirilerek ortadan kaldırılması gerçeğini değiştirmemektedir. Zira özelleştirme uygulamalarının değerlendirilmesinde, yerli-yabancı sermaye ikileminden

çok, öncelikle ülke ve kamu çıkarlarının göz önüne alınması gerekmektedir.

Türkiye'nin yassı çeliğe olan ihtiyacı, yaklaşık 7 milyon ton civarında olup, ERDEMİR bu ihtiyacın yaklaşık 3 milyon tonunu karşılamakta; 4 milyon ton ise ithal edilmekte ve bunun için her yıl 3 milyar dolar ödenmektedir. ERDEMİR'in üretim kapasitesinin daha da artırılarak yıllık 3 milyar dolar ithalat giderinin tasarrufu mümkünken, kamuya ait hisselerin 2.77 milyar dolara elden çıkarılması yolu tercih edilmiştir. Yassı çelik açığı için ikinci bir ERDEMİR dahi gerekirken ve özel sektörün yatırım yaparak yeni bir işletme kurmasının önünde hiçbir engel yokken, stratejik bir kuruluşun tamamen özel sektöre devredilmesi, çok dile getirilen "ekonomik rasyonalite" açısından da anlaşılır değildir.

ERDEMİR özelleştirmesinin kamu yararına aykırılığının bir göstergesi de; yeniden oluşturulmasının, ihale bedelinin kat kat üzerinde (7-8 milyar dolarlık) bir yatırım gerektirmesidir.

ERDEMİR özelleştirmesi, devletin demir-çelik sektöründen tamamen elini çekmesinin dönüm noktasıdır. Oysa demir-çelik sektörü tamamen özel sektörün inisiyatifine bırakılabilecek bir sektör değildir. Demir-çelik sektörü, bir ülke sanayisinin tüm sektörlerini doğrudan ilgilendiren, bu stratejik özelliği nedeniyle de ülke sanayisi ve ekonomisine yön verebilme, ülke sanayisi ve ekonomisini kontrol edebilme gücü olan bir sektördür. Bu nedenden dolayı ki; ERDEMİR'deki kamu payının özelleştirilerek ortadan kaldırılması, devletin ülke sanayi ve ekonomisi üzerindeki kontrol, düzenleme ve yön vermesinden de vazgeçilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, kamu yararıyla hiçbir yönden bağdaşmamaktadır.

Bilindiği gibi ülkemizde özelleştirme uygulamaları 4046 sayılı Yasa kapsamında yürütülmektedir. 4046 sayılı Yasanın amacı; “ekonomide verimlilik artışı” ve “kamu giderlerinde azalma sağlamak” olarak ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu Yasa’ya dayanılarak yapılan özelleştirmelerin ve özelleştirmeyi oluşturan tüm idari işlemlerin ‘amaç’ yönünden hukuka uygun olması, genel kamu yararı amacının özel görünümü halini alan bu iki amacın varlığının ortaya konulması ile sağlanabilecektir. ERDEMİR’deki kamu payının özelleştirilmesi işlemi, genel amaç olan kamu yararına aykırı olduğu gibi; 4046 sayılı Yasada öngörülen özel amaca da uygun değildir.

Zira ERDEMİR’deki mevcut kamu payı, ne ekonomideki verimlilik artışını olumsuz açıdan etkilemekte ne de kamu gideri yaratmaktadır. Aksine bu özelleştirme yeni kamu giderlerinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Ülkenin demir-çeliğe olan ihtiyacının hiç bitmeyeceği düşünüldüğünde; ihale bedelinin bu ihtiyaç bedelini sürekli karşılayacak boyutta olmadığı da ortadadır.

T.C Anayasası’nın “Ekonomik Hükümler” bölümünü düzenleyen, “Piyasaların Denetimi ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi” başlıklı 167. maddesinin 1. fıkrası, piyasalarda tekelleşme ve kartelleşmenin olamayacağı, bunu önlemenin de devletin görevi olduğuna hükmetmektedir. Bu hükümde aynı zamanda; piyasaların sağlıklı ve düzenli işlemelerinin sağlanması da devletin görevleri arasında gösterilmiştir. Kamu payının özelleştirilerek ortadan kaldırılmasıyla ERDEMİR, fiilen özel sektör TEKEL’i haline dönüşecektir. Bunun da ötesinde; OYAK’ın uluslararası tekel konumunda olan ARCELOR ile veya bir başka uluslararası tekel

ile ortaklık anlaşması imzalamasıyla, uluslararası tekel olan bir şirket de ERDEMİR’de söz sahibi olacaktır. Oysa Anayasa’nın 167. maddesi, piyasalarda tekelleşme ve kartelleşmenin önlenmesi gerektiğini hükmetmektedir.

OYAK ihaleden çok kısa bir süre sonra ERDEMİR hisselerini satın almak amacıyla kurduğu ATAER Holding AŞ’nin % 41 oranındaki hissesini, ERDEMİR için ihaleye çıkılmasından çok önce ERDEMİR’i istediği bilinen ve ERDEMİR ihalesine katılan, ancak sonradan çekilen ARCELOR’a devretmiş, ancak özelleştirmeyi riske atmamak için bu ortaklık askıya alınmış ise de, gelecekte bu tür ortaklıklar kurulabileceği basına yansımıştır.

Yukarıda sıraladığımız nedenlerin bütünselliği içinde Odamız Danıştay’a dava açmış ve ihaleye onay veren ÖYK Kararının iptali ile yürütmesinin durdurulmasını talep etmiştir.

Konu özgülündeki kamu yararını gözeten hukuk mücadelemiz sürecektir.

7.3. Telekom

1990’lı yılların başında ABD Başkan Yardımcısı Al Gore, “Eskiden bir ülkenin limanlarına sahip olunarak ona hükmedilebildiğini, şimdi ise iletişim altyapısına sahip olunarak hükmedilebileceğini” söylemişti. Bu sözler, özel olarak TÜRK TELEKOM’un (TT) özelleştirilmesi, genel olarak da telekomünikasyon sektöründe yabancı egemenliğinin oluşmasıyla birlikte düşünüldüğünde, Türkiye aleyhine olağanüstü ağır sonuçların oluşacağını şimdiden öngörmek mümkündür.

Telekomünikasyon alanı günümüzde üç ana bölüme ayrılarak incelenmektedir. Telekomünikasyon cihazları üretimi, katma değerli hizmetler ve temel telekomünikasyon hizmetleri. Bu bölümlenmeyi özelleştirme açısından incelediğimizde, öncelikle telekomünikasyon cihazları üretimi alanının özelleştirildiğini görüyoruz. Katma değerli hizmetler alanında en önemli parçalar olan GSM hizmetleri ve internet alanları ise serbestleştirilmiştir. Bugün özelleştirme çerçevesinde tartışılanlar, temel hizmetler ve bunların altyapısının özelleştirilmesidir.

PTT'nin parçalanmasından doğan TT'nin en önemli özelliklerinden biri, ilk yatırım maliyetlerinin yüksek oluşu ve bir bölgede birden fazla hizmet ağı kurmanın ekonomik olmayışıdır. TT'nin yeniden kuruluş maliyeti 200 milyar dolara ulaşmaktadır. Aynı TT, şu anki konumuyla sektörün tam liberalleşmesine ve fiyat düşmesine engel olmaktadır.

850 işyeri, 3.000 bayisi, 3,5 milyon km'yi bulan bakır kablo şebekesi, 100 bin km F/O kablo, Haziran 2004 itibarıyla, 19 milyon sabit hat abonesi ve 21 milyon sabit hat kapasitesi, ADSL ağı (network) 500.000, sayısallaşma oranı % 100, sabit hat penetrasyonu % 26 gibi yüksek bir değerde olan TT'nin, mobil telefon pazarında % 15 piyasa payına karşılık gelen yaklaşık 5 milyon aboneye sahip AVEA'da da % 40 hissesi bulunmaktadır.

TT'nin de içinde yer aldığı kamu işletmeciliği, kamu maliyesine 2003'te 18 katrilyon, 2004'te 20,4 katrilyon net faktör geliri aktardı. TT, yılda 2,3 katrilyonluk kâr transferi ile bu toplamın % 10'undan fazlasını aktarıyordu. TÜPRAŞ ise 1 yıl içindeki vergi ve fonların % 20'sini, TEKEL ile birlikte % 42'sini karşılıamaktadır.

TT fiyatları içinde en önemli kalemlerden biri, % 34 ile vergilerdir. Ve TT, 2004 yılı Kurumlar Vergisi rekortmenidir. Kurumlar Vergisinde ilk 20 içinde kamu şirketleri 10, ilk 100'de ise 24 ile önemli bir yer tutmaktadırlar. Kamu işletmesi sayısı çok az olmasına rağmen Kurumlar Vergisinin % 53'ünü bu kuruluşlar ödemektedirler. Ancak özelleştirmelerin gerçekleşmesi durumunda, kamu maliyesine aktarımdaki gerilemenin bütçe dengesini olumsuz yönde etkileyeceği açıktır.

Özelleştirme sonucunda malzeme ve teçhizatta yurtdışına yönelineceğinden yaşanacak olan Kurumlar Vergisi kaybı; TT'ye yerli teçhizat satan yerli sanayi ve kablo firmalarının en hafif deyimle etkilenmesi; personel nakilleriyle Hazine'ye 1 milyar dolara yakın külfet yüklenmesi; özelleştirmeyi kazanan tarafın özelleştirme fonlarından yararlanması yoluyla oluşacak kayıp toplamı, yılda 3,5 milyar dolara ulaşacaktır.

2005 yılında gerçekleşen TT özelleştirmesi de yargı sürecindedir. Odamız, TELEKOM özelleştirilmesine karşı HABER-SEN ve EMO ile birlikte TELEKOM Raporu hazırlama ve ortak kampanya düzenleme yanı sıra HABER-SEN'in açtığı TELEKOM davasına müdahil de olmuştur.

7.4. Enerji Sektörü

Diğer kamusal alanlarda olduğu gibi enerji sektörü de, yerli ve yabancı sermaye için yeni bir ticari alan olarak örgütlenmiştir.

04.12.1984 tarih ve 3096 sayılı "TEK dışındaki kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun" ve bu kanun uyarınca çıkarılan uygulama yönetmelikleriyle

olmuştur. Böylece enerji sektöründe özelleştirmelerin yolu açılarak, “kamu finansman sıkıntısı” gerekçesi arkasında özel sektöre faaliyette bulunma olanağı tanınmıştır. Bu kanun küresel piyasa kurallarının ulusal düzenlemeleri geriletmediği ilk uygulamadır.

Enerji sektörünün özelleştirilmesinin yolu sektörün idari olarak yeniden yapılandırılmasından, bir diğer deyimle TEK’in bölünüp, küçültülerek işlevsizleştirilmesinden geçiyordu. Bu operasyon 1993 yılında TEK’in TEAŞ ve TEDAŞ olarak ikiye bölünmesiyle başlatılmış ve böylece dağıtım şirketlerine bölünen TEDAŞ’ın satışının önü açılmaya çalışılmıştır. Bununla da yetinilmemiş; 2001’de Dünya Bankası’nın verdiği kredilerin ön şartı olarak Bakanlar Kurulu kararıyla TEAŞ; Türkiye Elektrik İletim A.Ş (TEİAŞ), Elektrik Üretim Anonim Şirketi (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Şirketi (TETAŞ) olarak üçe ayrılmıştır. Böylece sektörün merkezi planlamayı gerektiren bütünlüklü yapısı bozularak sonuçları bugün karşımıza yolsuzluk ve kaos olarak çıkan dönemin kapısı aralanmıştır.

Yine 2001 yılında, AB Elektrik Mevzuatı ile uyum sürecinde 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası ile özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterecek bir elektrik piyasası oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanması için yeni bir yapı olarak Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu oluşturulmuştur. Bu yasa, özet olarak elektrik üretim, iletim, dağıtım, satış, ithalat ve ihracatı ve elektrik alanındaki özelleştirmelerde izlenecek usulleri kapsamaktadır.

18.04.2001 tarihli Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile doğal gaz sektörü de, Enerji Piyasası Üst Kurulu’na bağlanmıştır. Bu yasayla

üst kurulun adı elektrik piyasası iken Enerji Piyasası olarak değiştirilmiştir..

Yıllardır uygulanan ithal doğalgaza dayalı dışa bağımlı enerji politikaları sonucu ülkemiz elektrik enerjisi üretiminde % 45 oranında doğalgaza bağımlı kılınmıştır. Üretimde yap işlet devret ve yap işlet modelleri ve yüksek fiyatlı yüzde yüz alım garantili sözleşmelerle enerji maliyetleri sürekli artmaktadır. Türkiye elektriği en pahalıya tüketen ülkelerden biri haline gelmiştir. Yap-İşlet ve Yap-İşlet-Devret anlaşmalarındaki usulsüzlükler, özel şirketlere sağlanan milyarlarca dolarlık haksız kazançlar TBMM'ye sunulan Sayıştay Raporunda belgelenmiştir. Yap-İşlet ve Yap-İşlet-Devret uygulamalarının sakıncaları açık seçik bir şekilde ortaya çıkmışken, şimdi elektrik üretim ve dağıtım tesislerinin özel sektöre devredilmesi öngörülmektedir.

Enerji üretiminde kamusal planlama, kamusal üretim ve yerli kaynak kullanımını reddeden özelleştirme politikaları ülkemizi enerji alanında da darboğaza sokmuştur. Elektrik enerjisi üretimi amaçlı kamu yatırımlarının aksama, gerileme ve gecikmesinin temel nedeni budur.

Sorunun temelinde, diğer faktörler yanı sıra;

- Zengin linyit ve taş kömürü kaynaklarımızın yeterli bir şekilde kullanılmaması,
- Hidrolik, rüzgar, jeotermal vb. yerli ve yenilenebilir enerji kay-naklarımızın atıl tutulması,
- Özelleştirileceği gerekçesiyle mevcut linyit yakıtlı santrallerde gerekli iyileştirme, kapasite artırımı, bakım ve onarım çalışmalarının yapılmamış olması,

- Toplam enerji üretiminin önemli bir bölümünün, elektrik enerjisi üretiminin % 40'ları aşan bölümünün doğalgaza dayandırılması ve % 20,6'sının "doğalgaz temin ve ürettiği elektriği alım" garantisi verilen 4 adet özel sektör santralinden alınması da,

bulunmaktadır.

Ayrıca son 20 yıldır uygulanan söz konusu özelleştirmeci, IMF yanlısı politikalarla ülkemize dayatılan dışa bağımlı enerji politikaları, enerjinin her şeyden önce bir kamu hizmeti/ toplumsal bir hizmet olduğu bilincinin edinilmesini de engellemiş, kamunun bu hizmeti herkese gereksinimi ölçüsünde sağlaması gerektiği fikri reddedilmiştir.

Gündemdeki özelleştirmeler de bu politikaların bir gereği olarak şekillenmektedir.

Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.-TEDAŞ ve Türkiye Elektrik Üretim A.Ş.-EÜAŞ ile ilk etapta 29 adet elektrik üretim tesisi, termik üretim tesisi, doğal gaz termik üretim tesisi ile hidroelektrik üretim santrali Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın portföyünde bulunmaktadır.

Bu noktada kentsel elektrik dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesinin, uluslararası enerji tekellerinin birincil ilgi alanlarına girdiğini burada önemle belirtmeliyiz.

7.5. Havacılık ve THY

Özelleştirme ve serbestleştirme uygulamalarıyla, küresel sermayenin tüm dünya havacılığını ele geçirme çabaları da söz konusudur. Ulusal birikimimiz olan THY tüm dünya sivil havacılığını

sarsan 11 Eylül saldırıları sonrasında derinleşerek yaşanan krizde bile zarar etmeyen az sayıdaki havayolu kuruluşlarından biridir. Ancak IMF ile yapılmış borç anlaşmalarında bu ulusal değer in özelleştirileceği taahhüt edilmiştir.

Bu kapsamda 26 Nisan 2001 tarihinde uygulamaya konulan Açık Gökler Anlaşması ile Türkiye, ABD'nin havayollarına ve ABD havayollarının küresel ittifaklarında yer alan Avrupalı ve diğer büyük havayollarına sınırsız uçuş hakları vermiştir. 2000'den 2003'e kadar uçuş haklarını kademeli olarak serbestleştiren bu anlaşmanın sonuçları bugün açığa çıkmakta ve yabancı havayollarının Türkiye havacılığındaki ağırlığı artmaktadır.

Havacılık alanında Türkiye'nin nasıl kuşatıldığını Avrupa Birliği'nin Türkiye'den havacılıktaki taleplerinden bir kez daha anlayabiliriz. AB 2004 yılı ilerleme raporunda, Türkiye'den, sivil havacılık alanında önemli taleplerde bulunmaktadır. AB, dış hatlarını ABD ile yaptığı anlaşma ile serbestleştirmiş olan Türkiye'den, iç hatlarını da Avrupa havayollarına açmasını, kabotaj haklarının kaldırılmasını talep etmektedir. Yani Avrupa havayollarının iç hatlarımızda uçabilmeleri, Avrupa sermayesinin de Türkiye'deki havayollarını satın alabilmesi istenmekte ve bu konularda hiçbir ilerleme kaydedilmemiş olması eleştirilmektedir.

Bu ve benzeri yaklaşımlara gerekli ulusal direnç gösterilmezse, Türkiye'de zaten cılız bir yapıya sahip olan Türkiye sivil havacılığı tamamen küçülecek ve uluslararası tekellerin eline geçecektir.

THY'nın % 23'ü "halka arz" yoluyla satılmış, % 75,18'i ise ÖİB'in portföyünde bulunmaktadır.

7.6. Demiryolları/DDY ve Bağlı Limanlar

Diğer yandan demiryollarının yeniden yapılandırılması adı altında

TCDD’de 1995 yılından beri kamu işletmeciliğini yok eden politikalarla personel azaltılmasına gidilmiş, nitelikli personel kurumdan uzaklaştırılmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde TCDD’ye yönelik yatırımlar azaltılmış, bakım atölyelerinin büyük bir kısmı kapatılmış, TCDD’ye eğitilmiş iş gücü yetiştiren demiryolu meslek okulları lağvedilmiştir.

Oysa demiryolu işletmeciliği, yatırımdan bakıma, yenilenmeye, eğitime ve yeni hatların kurgulanmasına dek merkezi bir planlamayı gerektirir. Fakat yapılmak istenen, kuruluşundan bu yana entegre bir işletme olan TCDD’nin parçalanarak işlevsizleştirilmesi ve böylece özelleştirilmesinin önünün açılmasıdır.

ABD ve özelleştirmeleri ilk başlatan ülke olan İngiltere’deki özelleştirme uygulamalarının başarısızlığı, bu hizmetlerin yeniden kamu eliyle verilmesine yol açmış, ancak ne yazık ki bu örneklerden ders alınmamıştır.

TCDD’nin yapmakla yükümlü olduğu başlıca işler ile bugün içine sokulduğu süreçte yapılanlar birbirine taban tabana zıttır. Alanında tek ve tekel olan TCDD’nin, demiryollarını, kendisine bağlı liman, rıhtım ve iskeleleri işletmek, genişletmek, yenilemek; tamamlayıcı işler olarak gerektiğinde demiryolları taşımacılığını tamamlayıcı nitelikteki feribot dahil, her türlü deniz ve kara taşımacılığı yapmak; çeken ve çekilen araç ve gereçler ile benzerlerini yapmak ve yaptırmak; görevlerinin gerektirdiği ambar, antrepo, depo ve benzeri tesisler ile yolcu ihtiyaçları için gerekli tesisleri kurup işletmek; yurt içinde ve dışında yapılmakta ve yapılacak olan demiryolu inşaatlarını üstlenmek yükümlülükleri bulunmaktadır. Bugün yapılan ise bu kamucu yaklaşımın tasfiyesidir.

İlk etapta TCDD’ye bağlı 6 limanın özelleştirme portföyüne alınmış olması, söz konusu tasfiyenin ilk adımlarıdır.

8. ÖZELLEŞTİRMEİNİN SOMUT-ULUSAL ANLAMI VE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Ülke kaynaklarının talan edildiği özelleştirme sonuçları açıktır. İşsizlik, taşeronlaştırma, sendikasızlaştırma, ulusal/toplumsal kaynak ve birikimlerin liberalizmin kan içiciliğinde pazar unsuru haline dönüştürülmesi vb. bir dizi toplumsal sonuç yanı sıra özelleştirme geliri ve giderleri başa baş durumdadır. İşte özelleştirme demagojisindeki “ekonomik rasyonalite” budur.

Aşağıda 1986–2004 arası özelleştirme gelir ve giderleri ÖİB kaynaklarına dayanılarak gösterilmektedir.

1986–2004 Yılı Özelleştirme İdaresi Kaynak–Kullanım Tablosu

1986 - 2004 DÖNEMİ KAYNAKLAR (TL)				
Yıllar	1986-2002	2003	2004	Toplam
	(YTL)	(YTL)	(YTL)	(YTL)
ÖZ. UYG. TAHSİLAT	2.526.575.282,14	369.056.997,33	1.590.347.707,66	4.485.979.987,13
- Blok Satış Geliri	1.138.478.384,83	54.636.827,31	518.521.507,33	1.711.636.719,47
- Tesis/Varlık Satışı	206.961.898,59	189.389.027,10	573.110.376,98	969.461.302,67
- Halka Arz Geliri	714.708.925,32	0,00	51.797.464,19	766.506.389,51
- Uluslararası Kurumsal Arz Geliri	309.776.836,20	0,00	175.621.870,44	485.398.706,64
- İMKB'de Satış Geliri	120.980.732,74	121.991.007,72	219.394.642,05	462.366.382,51
- Yarım Kalmış Tesis Satışı Geliri	583.270,05	0,00	0,00	583.270,05
- Bedelli Devirler	35.085.234,41	3.040.135,20	51.901.846,67	90.027.216,28
REHİNLİ HİSSE SATIŞ GELİRİ	3.729.756,28	0,00	0,00	3.729.756,28
TEMETTÜ GELİRİ	524.604.634,07	102.786.557,59	305.122.079,74	932.513.271,40
KAPSAM KUR. VERİLEN BORÇ ANAPARA TAHSİL	16.882.147,68	22.440.000,00	5.318.641,22	44.640.788,90
KAPSAM KUR. VERİLEN BORÇ/TAHVİL FAİZ GELİRİ	6.345.184,71	1.036.944,45	0,00	7.382.129,16
DİĞER GELİRLER	87.222.714,01	25.115.145,39	20.910.196,32	133.248.055,72
BORÇLANMA	1.819.431.229,61	211.520.845,60	1.865.608.568,20	3.896.560.643,41
-Borçlanma (Borç,Tahvil,Bono Vs.)	1.806.804.188,92	155.000.000,00	1.728.000.000,00	3.689.804.188,92
- Dış Kredi ve Hibe Kullanımı (1)	12.627.040,69	56.520.845,60	137.608.568,20	206.756.454,49

Bu tabloda yer alan rakamlar, özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplara nakit giriş tutarlarını göstermektedir.

(1) Özelleştirme uygulamalarında kullanılmak üzere Dünya Bankası tarafından açılan kredi ile bazı uluslararası kuruluşlardan sağlanan kredi ve hibeden kullanılan tutarlar.

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

1986-2004 DÖNEMİ KULLANIMLAR (TL)				
Yıllar	1986-2002	2003	2004	Toplam
	(YTL)	(YTL)	(YTL)	(YTL)
ÖZ.KAP.KURULUŞLARA İLİŞKİN ÖDEMELER	1.895.024.529,81	562.834.407,32	653.679.255,66	3.111.538.192,79
- Sermaye İştiraki	1.174.793.693,06	340.354.164,98	534.502.279,22	2.049.650.137,26
- Kredi Biçiminde Verilen Borç	640.291.103,03	203.829.828,55	55.182.502,00	899.303.433,58
- S. Yardım Zammı Ödemeleri	12.531.740,21	1.711.173,80	0,00	14.242.914,01
- Öz. B. İş Kaybı Tazminatı Öd.	17.355.764,81	11.540.670,00	36.240.653,00	65.137.087,81
- Öz. Son. Taz. v.b. D. Pers. Öd.	33.391.106,25	4.203.385,67	11.294.143,26	48.888.635,18
- %30 Erken Emekli. Primi Öd.	5.312.211,80	1.195.184,32	16.459.678,18	22.967.074,30
- Öz. Gelirinden İlgili Kur. Öd.	11.348.910,65	0,00	0,00	11.348.910,65
ÖZ. UYG. İLİŞKİN ÖDEMELER	20.951.488,69	7.189.016,09	11.473.119,27	39.613.624,05
- Denetim - Danışmanlık Gid.	7.398.377,52	4.478.921,57	1.932.314,57	13.809.613,66
- İhale İlanı Giderleri	12.344.064,88	2.703.595,82	9.540.804,70	24.588.465,40
- Reklam ve Tanıtım Giderleri	583.067,54	6.498,70	0,00	589.566,24
- İMKB'de H. Senedi Alımı G.	625.978,75	0,00	0,00	625.978,75
BORÇ ÖDEMELERİ	1.752.182.722,24	144.334.706,74	2.804.518.633,26	4.701.036.062,24
- Özel. Bono/Tah. Anapara Öd.	1.057.654.219,43	80.501.689,34	2.268.426.567,54	3.406.582.476,31
- Özel. Bono/Tahvil Faiz Öd.	657.565.457,53	63.833.017,40	536.092.065,72	1.257.490.540,65
- D. Boçlar Faiz/Kur F./K.Vergi	36.963.045,28	0,00	0,00	36.963.045,28
DİĞER KULLANIMLAR	1.329.037.005,11	17.719.350,89	36.196.709,86	1.382.953.065,86
- G.Yön.Gid. İdareye Aktarılan	26.345.166,49	7.250.000,00	10.701.911,10	44.297.077,59
- Hazine'ye Aktarma	1.273.821.353,97	0,00	0,00	1.273.821.353,97
- Diğer Kullanımlar	28.870.484,65	10.469.350,89	25.494.798,76	64.834.634,30
TOPLAM	4.997.195.745,85	732.077.481,04	3.505.867.718,05	9.235.140.944,94

Not: Bu tabloda yer alan rakamlar, Özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplardan nakit çıkış tutarlarını göstermektedir.

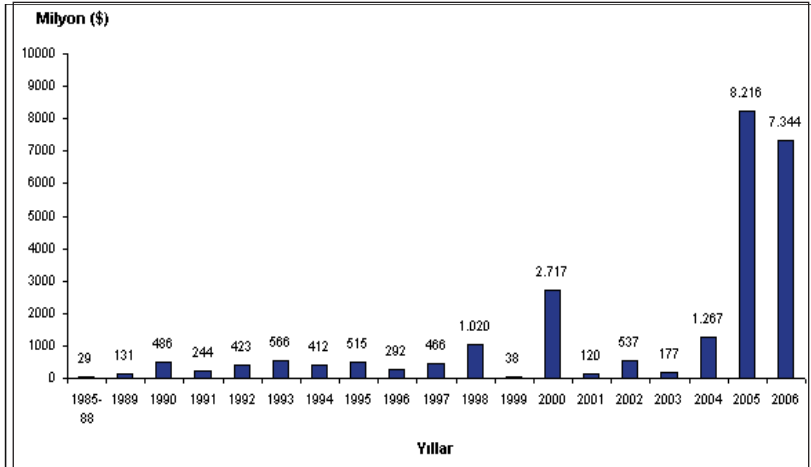
Yıllar İtibarıyla Özelleştirme İşlemleri

1986–2006 DÖNEMİ GERÇEKLEŞTİRİLEN ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ (\$)

Özelleştirme Yöntemi	Yıllar	1986-2004 (\$)	2005 (\$)	2006 (\$)	Toplam (\$)
Blok Satış		3.923.951.478	7.054.000.000	6.910.000.000	17.887.951.478
Tesis/Varlık Satışı		1.469.981.073	399.412.482	434.030.000	2.303.423.562
Halka Arz		2.860.019.875	273.719.603	0	3.133.739.478
İMKB'de Satış		800.819.126	460.234.642	0	1.261.053.768
Yarım Kalmış Tesis Satışı		4.368.792	0	0	4.368.792
Bedelli Devirler		377.836.828	28.351.395	208.779	406.397.002
TOPLAM		9.436.977.172	8.215.718.129	7.344.238.779	24.996.934.080

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Yıllar İtibarıyla Özelleştirme

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

2004 sonrası gelir-gider karşılaştırmasına ilişkin ÖİB kaynaklı bir tablo bulunmamakta, yalnızca özelleştirme gelirlerinin 24,9, giderlerinin ise 13,6 milyar dolar düzeyinde olduğu bilgisi verilmektedir.

1985 yılından bu yana 244 kuruluştaki kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 6 taşınmaz, 4 elektrik santrali, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 29 tesis ile 1 hizmet birimi özelleştirme kapsamına alınmış olup; 1986 yılından itibaren 193 kuruluşta hisse senedi veya varlık satışı/devir işlemi yapılmış, bunlardan 183'ünde kamu payı hiç kalmamıştır.

Bu kadarla kalınmamakta, bankaların özelleştirilmesinden kamu kuruluşlarının özelleştirilmesine dek gerçekleşen büyük yolsuzluklar sonucunda, bu kuruluşların üretim sürecinden çekilmesi ve yerlerine yeni tesislerin kurulmaması dolayısıyla yaşanan tasfiyelerle gerçek ekonomik kayıp yüz milyarlarca dolara ulaşmaktadır.

Bu sonuçlara Devlet Denetim Elemanları Derneği/DENETDE'nin de dikkat çektiğini belirttikten sonra, Yüksek Denetleme Kurulu'nun bir raporuna ayrıca değinmek gerekir. Bu rapora göre, 1995–2003 yılları arasında ÖİB'in giderleri için yaptığı borçlar her yıl katlanarak büyümektedir. Kısacası özelleştirme, yalnızca gelir gider muhasebesiyle bile kamu ve Türkiye toplumunun aleyhine sonuçlar vermektedir.

Öte yandan özelleştirmeler yeni kamu giderlerinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. İhale bedellerinin, özelleştirilen

kuruluşlara ilişkin ülke ihtiyaç bedelini sürekli karşılayacak boyutta olmadığı da ortadadır.

Sonuçta özelleştirme programının istendiği gibi yürütülememesinin de etkisiyle, kamu mülkiyetindeki başka varlıklar ile Hazine arazileri ve diğer taşınmazlarının satışı veya kiralanması ile doğal ve tarihsel sit alanlarının bile kullanımı gündeme getirilmiştir. Ancak bunun özelleştirmenin yıkıcı sonuçlarını pekiştireceği açıktır.

Dikkat edilmesi gereken önemli bir gerçek daha bulunmaktadır. Ülkemize “yol, yön, harita, ev ödevi” vs. sunanların kendilerinin yüksek gümrük duvarları oluşturmaları, gerçek niyetlerini açıkça gözler öne sermektedir. Küreselleşme, özelleştirme ve neo liberal iktisadın ülkemizdeki savunucuları sürekli olarak ulus devlet çıkarlarına yüklenirken, gelişmiş ülkelerin esasen ulus devlet eksenli emperyalist politikalarını nedense görmezden gelmektedirler.

Küreselleşme süreçleri eşliğinde ve bizatihi yabancı sermayeye de açılan uygulamalarla birlikte düşünüldüğünde, özelleştirme, azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomiyi ulusallıktan, ulusal nitelik ve çıkarlardan arındırma ile eşanlamlı olmaktadır.

Bu noktada özelleştirmenin, Türkiye'nin ulusal ekonomisini yönlendirme ve sosyo-ekonomik gereksinimlere göre düzenleme yapabilmesi, kendi öncelik ve özelemlerini dile getirme ve gerçekleştirme olanaklarının kısıtlanması ve giderek ortadan kaldırılması sonucunu üreteceğini söyleyebiliriz.

Özelleştirme, devlete ait kamusal, nihai anlamıyla ise toplumsal mülkiyete ilişkin varlık ve hizmetlerin özel şahıslara satışını, bir mal veya hizmetin üretim veya dağıtımını için imtiyaz verilmesini, mal/hizmet üretim veya dağıtımının kural dışılaştırılmasını ve nihayet kuralları belirleme ve uygulama yetkilerinin özerk düzenleyici kurul, kurum ve kuruluşlara devri gibi geniş bir alanı kapsamakta ve farklı uygulamaları bulunabilmektedir.

Ekonominin 1980 sonrası yeniden yapılandırılması sürecinin başlarında, madencilik ve enerjide toplam üretimin büyük bir kesimini, imalat sanayiinde ise sınai katma değerın yaklaşık % 30'unu üreten bir KİT sistemi mevcuttu. Bugün ise imalat sanayii üretiminin yaklaşık üçte biri yabancı sermayenin denetimindeki kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir.

Odamız, uluslararası tekellerin isteklerine cevap vermeye yönelik olarak gündeme gelen, madencilikten enerjiye, iletişimden ulaşıma, eğitimden sağlığa, yerel yönetimlerden hizmet sektörüne dek birçok alanın sermayeye açılarak talan edilmesini, sanayileşme ve bağımsızlıktan bir kez daha vazgeçilmesi olarak saptamaktadır. Zira küreselleşme süreçleri eşliğinde bizatihi yabancı sermayeye de açılan uygulamalarla birlikte düşünöldüğünde özelleştirme, az gelişmiş ve gelişmekte olan ölkelerde ekonomiyi ulusal nitelik ve çıkarlardan arındırma ile eş anlamlıdır.

Öte yandan, özelleştirme uygulamalarında yeri bulunan ve önce "yap-işlet-devret", sonra da "yap-işlet"e çevrilen uygulamaların yenilikmiş gibi sunulmasına da işaret etmek gerekir. Zira bunlar,

Osmanlı imtiyaz hukukunda bulunan ve Cumhuriyet ile birlikte aşılımış uygulamalar olduğunu belirtmek gerekir.

Özelleştirmenin yeni evresinin, stratejik sektörler'e yönelim olduğunu daha önce belirtmiştik. Ancak örneğ'in enerji ve telekomünikasyon alanındaki özelleştirmelerin yalnızca kârlılık açısından değil, çevre ülke ekonomilerindeki mal ve bilgi üretiminin temel girdilerini kontrol etme açısından da önem taşıdığı; dolayısıyla uluslararası eklemlenmeyi yaşayan yerli sermaye dolayısıyla olsun doğrudan yabancı sermaye dolayısıyla olsun Türkiye üzerinden çevre ülkelerin ekonomik-politik bağımlılıklarını artırıcı bir fonksiyon üstlenileceği açıktır. Türkiye açısından ise, söz konusu sektörlerdeki özelleştirme ve bağımlılık süreçleri ile daha pahalı ve kalitesiz elektrik enerjisi, elektrik alanında kurumların parçalanması, küçültülmesi, işlevsizleştirilmesi ve özelleştirilmesi, elektrik enerjisi üretiminin doğalgaza bağımlı kılınması; gelecekteki talepleri aşan kapasiteler, "al ya da öde" hükümleri ile kamunun başına bela olan firmalar ve yolsuzluklar ayrıca sıralanabilir.

"Özerk Düzenleyici Kurullar"ın ülkemiz ekonomik yaşamı ve özelleştirme uygulamalarındaki yeri de ayrıca kayda değer bir konudur. Üretici ve müdahaleci refah devleti/sosyal devlet anlayışından piyasa ekonomisinin akışına uygun bir şekilde işleyen kamu yönetimine geçiş ve ekonomiyi düzenleyen kurul ve kurumların egemenliği bu noktada önem taşımaktadır. Kamu yönetimi ile işletme yönetimini, özel sektör mantalitesi içinde güdümlenen "yönetişim" modelinin, kamu mülkiyetini özel sektör mülkiyetine dönüştürürken özelleştirme dolayısıyla üstlendiği rol ayrıca ilgi alanımızda bulunmalıdır. Ekonominin bu yeni tarzda

yürütülüşü, böylece kamu politikalarını ve daha öteye giderek genel olarak siyaseti belirlemekte, etkisiz kılmakta; siyaset ve kamu yönetimi politikalarını klasik anlamlarıyla ortadan kaldırmaktadır.

Bu noktada, ekonomik ve siyasal düzeylerdeki vesayet, önceki düzeylerini aşan bir dışa bağımlılık, siyasal alan ve parlamenter demokrasinin işlevsel olmaktan uzaklaşması ve toplumun yoksullaşması iç içe geçen olgular olarak kaydedilmelidir.

“Küreselleşme sürecinin kaçınılmazlığı” şeklinde neo liberal ideologlarca ve ülkemizdeki temsilcilerince dayatılan gerçekte bir kaçınılmazlık değil, sermayenin sınıfsal ve siyasal tercihi olarak belirlenmektedir.

Sonuçta küreselleşme süreci ve izdüşümü olan politikalar kamu yönetimi, kamu işletmeciliği ve üretici KİT modelini büyük ölçüde tahrip etmekte ve bugünkü koşullarda yeniden yapılandırmayı güçleştirmektedir.

9. ÖZELLEŞTİRMELER VE ODAMIZIN TUTUMU

Odamız geçmişten beri mühendis ve mimarların halkın hizmetinde olduğunu vurgulamaktadır. Odamız kamu mülkiyetinin her düzeyde korunmasının toplum ve ülke yararına olduğunu düşünmektedir.

Yatırımların azalması, özelleştirme uygulamaları, mevcut tesislerin teknolojilerini yenileyememesi, AR-GE çalışmalarının yetersizliği

nedeniyle meslektaşlarımızın istihdamı beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir.

Bu genel durum, meslektaşlarımızın, eğitimle elde edilmiş bilgilerini ve mesleki becerilerini kullanma olanaklarının sınırlandırılmasına ve üretim süreçlerinden kopmalarına yol açmaktadır.

Bu olumsuzluklar, işsizliğe, düşük ücretlere, mesleki tatminsizliğe, meslek alanı dışında çalışmaya ve beyin göçüne yol açmaktadır.

Bu gerçeklerle birlikte Odamız, daha önce de belirttiğimiz üzere, uluslararası tekellerin isteklerine cevap vermeye yönelik olarak gündeme gelen, madencilikten enerjiye, iletişimden ulaşıma, eğitimden sağlığa, yerel yönetimlerden hizmet sektörü ve mühendisliğe dek birçok alanın sermayeye açılarak talan edilmesini, sanayileşmeden ve bağımsızlıktan tamamen vazgeçilmesi olarak saptamaktadır.

Özelleştirmeye yönelik kimi 'karşı çıkışlar' 'özelleştirme sürecinin teknik yönleri' öne çıkarılarak ya da yabancı sermayeye satış sorunlaştırarak yürütülüyor.

Odamız, özelleştirmeler konusunda, 'yerliye mi gitsin-yabancıya mı' vb. aldatıcı ikilemlerin ötesinde, hatta 'ucuza gitti-gitmesin' tartışmalarının da ötesinde, bu sürece yön veren küreselleşme, neo-liberal politikalar ve ülke çıkarlarımız dikkate alınarak tutum belirlemektedir.

Özelleştirmeler konusunda asıl sorunlaştırılması gereken konu sermayenin kendisidir. Biz gerçekleşen özelleştirmelerin yöntem

ve zamanlamasına değil, özelleştirmenin bizzat kendisine karşı olduğumuzu ifade ediyoruz.

Özelleştirmeler bir yandan kamu mülkiyetinin sermayeye devri ile gerçekleşirken diğer yandan da kamu hizmetlerinin ticarileşmesi ve paralı hale getirilmesini içermektedir. Biz, kamusal alanın sermayeye devrini içeren bu uygulamalara karşı kamusal yararı ön plana alan kamu mülkiyetini ve kamusal hizmeti savunuyoruz.

Makina Mühendisleri Odası, dün olduğu gibi bugün de kamusal kaynaklarımızın talanına açılması anlamına gelen tüm özelleştirmelerin karşısında yer almaktadır.

Özelleştirme uygulamaları başladığı günlerden itibaren yaşanan süreç, Odamızca TMMOB örgütlülüğü çerçevesinde yakın izlemeye alınmış olup, özellikle meslek disiplinlerini ilgilendiren alanları kapsayan ve TMMOB adına Odamızın düzenlediği "TMMOB Sanayi Kongresi" ve benzeri ortamlarda konu sürekli olarak gündemde tutulmuş, oluşturulan görüş ve öneriler kamuoyuna sunulmuştur.

Bu kapsamda Odamız başlıca şu etkinliklerde bulunmuştur:

- 25 Temmuz 2003 tarihli, "KİT'lerin Özelleştirilmesi Kapsamında SEKA'nın Özelleştirilmesi Üzerine Değerlendirme" başlıklı bir Oda Görüşü (Rapor) oluşturulmuş ve kitapçık olarak da basılmıştır.
- TELEKOM özelleştirilmesine karşı HABER-SEN ve EMO ile birlikte TELEKOM Raporu hazırlanmış ve HABER-SEN'in açtığı TELEKOM davasına müdahil olunmuştur.

- Özelleştirmeye karşı mücadele, aynı zamanda kapitalist küreselleşmeye karşı mevzileri savunma ve başka bir dünya kurma mücadelesidir. Bu mücadeleyi tüm emek güçleri yan yana omuz omuza sürdürecektir. Özelleştirmelere karşı SEKA'da, Seydişehir'de gerçekleşen topyekün karşı duruş, TELEKOM'un özelleştirilmesine karşı kurumda örgütlü olan HABER-SEN'in direnişi, TÜPRAŞ ve PETKİM'in özelleştirilmesine karşı PETROL-İŞ'in sürdürdüğü ve ERDEMİR çalışanları ile halkının yürüttüğü mücadele hepimizin mücadelesi olarak görülüp, bu özelleştirmelere karşı eylemlere aktif katılım sağlanmıştır.
- Doğrudan meslek alanlarımızla ilgili olan Araç Muayene İstasyonları/Hizmeti ve ERDEMİR özelleştirmesine ilişkin çok sayıda davalar açılmıştır.
- Yine doğrudan meslek alanlarımızla ilgili kongre, kurultay ve sempozyumlar ve sonuç bildirgelerinde, özelleştirmelere karşı çıkmıştır.
- TMMOB yürütücülüğünde, TMMOB, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, KESK, TTB ve KİGEM tarafından düzenlenen "20. Yılında Türkiye'de Özelleştirme Gerçeği Sempozyumu'na katılmış ve Oda Görüşleri aktarılmıştır.

Bu noktada Makina Mühendisleri Odası olarak,

- Küreselleşme süreçlerinin nedensellik ve sonuçlarına dikkat çekmenin,
- Türkiye'nin dışa bağımlılığına son verilmesinin,

- Ekonomik ve sosyal tahribatlara yol açan özelleştirmelere son verilmesinin,
- Kamu eliyle yaratılan ve toplumsal değerlerimiz olan KİT'lerin birer mevzi olarak savunulmasının,
- Ulusal bağımsızlık, planlama ve ulusal ekonomi paydalarının geliştirilmesinin,
- Sanayileşme, demokratikleşme ve başka bir Türkiye'nin mümkün olduğuna

dikkat çekmek istiyoruz.

Bu kapsamda ve toplumsal yarar doğrultusunda;

- Özelleştirmeler durdurulmalı; kamu hizmetleri eşit, yaygın, nitelikli ve parasız olarak devlet bütçesinden karşılanmalıdır.
- IMF, Dünya Bankası, DTÖ gibi finans kuruluşlarının yönlendiriciliği ile ardı ardına çıkarılan yasalarla ve özelleştirme uygulamalarıyla, sanayi tesislerimizin, kamusal varlıklarımızın ormanlarımızın, tarım alanlarımızın, madenlerimizin, kültürel mirasımızın yağmalanmasına son verilmelidir.
- Özelleştirme ve onun doğal sonuçlarından olan taşeronlaştırma, sendikasılaştırma, işsizleştirme ve yanlış istihdam uygulamalarına son verilmelidir.

Türkiye neo liberal uygulamalar dışında seçenek üretmek ile yükümlüdür..

Odamız bu konuda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye kararlılıkla devam edecektir.

Notlar

A series of 20 horizontal dotted lines for writing notes.